

СЕЛЕКТИВНЕ ВИЛУЧЕННЯ ХЛОРИДІВ З ТВЕРДОГО НАПІВПРОДУКТУ ПЕРЕРОБЛЕННЯ РОЗЧИНІВ ХВОСТОСХОВИЩ КАЛІЙНИХ ВИРОБНИЦТВ ПРИКАРПАТТЯ

© Перекупко А.В., 2013

Експериментальними дослідженнями селективного екстрагування натрію і калію хлоридів з напівпродукту перероблення розчинів хвостосховищ калійних виробництв – осаду калійно-магнієвих солей з високим вмістом хлоридів (понад 25 %) за допомогою водно-органічних екстрагентів (ацетону, метанолу, етанолу) доведена можливість одержання практично безхлоридних продуктів. Показано, що для досягнення високого виходу продукту процес екстрагування слід здійснювати в 40 % водному розчині ацетону. Після сушіння одержаний осад містить (мас. %): K_2O 32,2; MgO 9,7; Cl 0,6 і повністю відповідає вимогам чинних технічних умов до калійно-магнієвого добрива – калімагnezії.

Ключові слова: хвостосховище, калійне виробництво, екстрагування, ацетон, калімагnezія

In this paper the possibility of obtaining almost non-chloride products with the help of the experimental studies of selective extraction of sodium and potassium chlorides from intermediate product of processing solutions tailings potash industries - sediment of potassium-magnesium salts with a high chloride content (over 25 %) using aqueous organic extractant (acetone, methanol, ethanol) was proved. It is shown that to achieve a high yield of product the extraction process should be carried out in 40% aqueous acetone. After drying the obtained sediment contains (wt.%): K_2O 32,2; MgO 9,7; Cl 0,6 and entirely conforms to the specifications of standards on potassium-magnesium fertilizer.

Key words: tailings, potash production, extraction, acetone, potassium-magnesium.

Повне перероблення накопичених сольових розчинів хвостосховищ колишніх калійних підприємств Прикарпаття (Калуського та Стебницького) може назавжди вирішити питання необхідності утримування цих штучних водойм у належному технічному стані (для чого щорічно витрачаються значні кошти), захистити довкілля від забруднень, ліквідувати постійну загрозу прориву дамб, що може нанести непоправної шкоди флорі і фауні регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показали результати виконаних нами попередніх досліджень [1–6], повне перероблення розчинів хвостосховищ дає змогу не тільки вирішити зазначені проблеми, але й одержати кондиційні продукти, дуже необхідні в сільському господарстві і промисловості України – натрію хлорид, калімагnezію, епсоміт і бішофіт.

Постановка проблеми. Після випарювання розчинів хвостосховищ з кристалізацією і відділенням одержаного натрію хлориду, охолодження випареного розчину до кімнатної температури в тверду фазу виділяється осад, що містить понад 15 % Cl . Після сушіння такого осаду за 120 °С отримали продукт, що містить у перерахунку на суху речовину (мас. %): K_2O 19,98; MgO 10,47; іона хлору 21,05. Таке добриво не відповідає вимогам ТУ 6-05743160.002-94 [7] до калійно-магнієвого добрива (калімагnezії) за вмістом K_2O , крім того, його тільки умовно можна

вважати безхлоридним і неможливо вносити під хлорофобні сільськогосподарські культури (картоплю, томати, тютюн тощо).

Як відомо [8], ефективними екстрагентами для вибіркового вилучення хлоридів з твердої суміші солей можуть слугувати водно-органічні екстрагенти. Органічну складову таких екстрагентів переважно утворюють одноатомні спирти і кетони – метанол, етанол, ацетон тощо. Ці розчинники порівняно з водою мають низьку питому теплоту пароутворення (метанол – 1100; етанол – 840 й ацетон – 525 кДж/кг), що зумовлює невисокі енергетичні витрати для їх відгонки з відпрацьованого розчину і створює передумови циклічного використання в процесі.

Мета роботи. Метою дослідження було визначення умов селективного екстрагування натрію і калію хлоридів з високохлоридного напівпродукту перероблення розчинів хвостосховищ калійних виробництв за допомогою водно-органічних екстрагентів з отриманням кондиційного добрива з необхідним вмістом Калію, яке практично не містить хлоридів.

Методика виконання досліджень. У дослідженнях використали високохлоридний напівпродукт перероблення розчинів хвостосховищ такого складу (мас. %): K^+ 12,06; Na^+ 9,19; Mg^{2+} 4,57; Cl^- 15,31; SO_4^{2-} 31,60 і H_2O 27,27, або в перерахунку на солі: $NaCl$ 23,37; KCl 2,36; шеніт $K_2SO_4 \cdot MgSO_4 \cdot 6H_2O$ 55,79; епсоміт $MgSO_4 \cdot 7H_2O$ 12,70; $H_2O_{гир}$ 5,78. Для селективного вилучення хлоридів з високохлоридного напівпродукту вищезазначеного складу використали водно-органічні розчинники, в яких органічним компонентом слугувати метанол кваліфікації “ч.д.а.”, ацетон кваліфікації “х.ч.” та етиловий спирт із вмістом основної речовини 95,4 об. %. У дослідженнях вивчали вплив природи та концентрації органічного компонента на вихід і склад одержаних після екстрагування осадів. Співвідношення між масами вихідного напівпродукту і екстрагента становило 1:3. Екстрагування виконували додаванням розрахованої кількості екстрагента до певної маси вихідного високохлоридного напівпродукту в умовах інтенсивного перемішування суміші на лабораторному апараті для струшування типу WU-2 протягом 30 хв, після чого фази розділяли на лабораторному вакуум-фільтрі. У відфільтрованих осадах визначали вміст іонів K^+ і Na^+ методом фотометрії полум'я [9], Mg^{2+} – комплексометричним титруванням у присутності твердого індикатора хромогену чорного [10], Cl^- – меркуриметричним методом в присутності змішаного індикатора дифенілкарбазону з бромфеніловим синім [10], SO_4^{2-} – гравіметричним методом [10].

Результати досліджень та їх обговорення. Як показують одержані результати (таблиця), найнижчий вміст Cl^- в одержаних осадах (0,37–0,93 мас. %) спостерігається у разі використання ацетону і метанолу за їх концентрації в екстрагенті 20–60 мас. %. За умов екстрагування у етаноловодному середовищі одержали осади з дещо вищим залишковим вмістом Cl^- (0,77–1,45 мас. %). Зміна концентрації органічного компонента в розчиннику від 30 до 60 % незначно впливає на склад кінцевого осаду. Із збільшенням концентрації органічного компонента вміст Mg^{2+} дещо підвищується, K^+ , Na^+ і SO_4^{2-} , навпаки, – зменшується. Вміст натрію сульфату, який, як і натрію хлорид, є баластним компонентом добрива, найнижчий в осадах, одержаних у середовищі 30–40 % водного розчину ацетону.

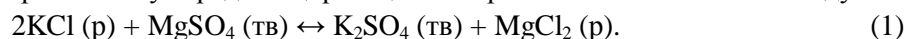
Проте за високої концентрації ацетону в екстрагенті (50 мас. %) відбувається розшарування відфільтрованої рідкої фази на дві: верхню, збагачену органічним компонентом, і нижню з високим вмістом води в ній. Розчинені солі, вилучені з вихідного осаду, розподіляються між цими фазами, що додатково ускладнюватиме процес подальшої регенерації ацетону і солей із кожної з цих фаз.

Вихід осадів зростає із збільшенням вмісту органічного компонента в рідкій фазі. Найвищий вихід осаду за калію сульфатом (99,61 %) одержаний в 60 % водному розчині метанолу. Проте вихід осаду в цьому розчиннику за магнію сульфатом порівняно невисокий і не перевищує 49 %. Достатньо високий вихід осаду за основними компонентами добрива – калію сульфатом (97,19 %) і магнію сульфатом (55,74 %) одержано в 40 % водному розчині ацетону. За такого ж вмісту метанолу або етанолу в екстрагенті значення цих технологічних показників значно нижчі.

**Результати екстрагування хлоридів з високохлоридного напівпродукту
за різного вмісту органічного компонента в екстрагенті**

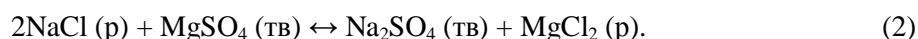
Органічний компонент екстрагента	Вміст органічного компонента в екстрагенті, мас. %	Вихід осаду після екстрагування, %				Склад осаду після екстрагування, мас. %					
		за масою	за K ⁺	за Mg ²⁺	за SO ₄ ²⁻	K ⁺	Na ⁺	Mg ²⁺	Cl ⁻	SO ₄ ²⁻	H ₂ O
Ацетон	20	45,0	87,09	36,83	74,66	23,34	4,62	3,74	0,67	52,43	15,20
	30	50,0	85,78	49,34	77,15	20,69	2,86	4,51	0,53	48,76	22,65
	40	55,5	97,19	55,74	87,45	21,12	2,97	4,59	0,56	49,79	20,97
	50	56,5	92,39	52,91	84,88	19,72	3,33	4,28	0,64	47,47	24,56
Метанол	30	42,8	86,62	26,78	65,66	24,41	3,62	2,86	0,41	48,48	20,22
	40	50,5	92,71	36,72	78,55	22,12	4,38	3,32	0,37	49,15	20,66
	50	57,5	97,85	45,93	89,60	20,52	4,90	3,65	0,62	49,24	21,07
	60	61,1	99,61	48,94	92,71	19,66	4,97	3,66	0,93	47,95	22,83
Етанол	30	40,9	77,34	21,02	61,29	22,82	5,27	2,35	0,85	47,35	21,36
	40	50,8	87,32	34,38	76,94	20,71	5,30	3,09	0,77	47,86	22,27
	50	54,0	89,84	42,66	84,47	20,05	5,53	3,61	0,90	49,43	20,27
	60	57,8	90,93	68,68	89,30	18,98	6,16	3,64	1,45	48,82	20,95

Звертає на себе увагу те, що вміст K⁺ в одержаних після екстрагування осадах значно вищий, ніж в початковому осаді, а вихід осадів за Mg²⁺ помітно нижчий, ніж за K⁺ і SO₄²⁻. Це можна пояснити перебігом у водно-органічному середовищі реакції конверсії між компонентами осаду

Утворений за реакцією (1) калію сульфат у водно-органічному середовищі має невисоку розчинність і виділяється у тверду фазу.

Частково конвертує також і натрію хлорид, чим зумовлена поява в одержаних осадах натрію сульфату за реакцією

Отже, на підставі одержаних результатів досліджень можна вибрати оптимальні умови здійснення процесу екстрагування для одержання безхлоридного калійно-магнієвого добрива з високим його виходом і високим вмістом K₂O, а саме: концентрація органічного компонента в екстрагенті повинна становити 40 мас. %, кращим екстрагентом, який забезпечує найвищий вихід і чистоту одержаного добрива є ацетон. Здійснення процесу в цих умовах дає змогу одержати осад, після сушіння якого калійно-магнієве добриво в розрахунку на суху речовину містить (мас. %): K₂O 32,2; MgO 9,7; Cl 0,6. Це практично безхлоридне добриво повністю відповідає вимогам чинних ТУ 6-05743160.002-94 до калімагnezії марки А [7].

Висновки. На підставі одержаних результатів досліджень можна зробити такі висновки:

1. Селективне екстрагування натрію і калію хлоридів з напівпродукту перероблення розчинів хвостосховищ калійних виробництв з високим вмістом хлоридів (понад 25 %) за допомогою водно-органічних екстрагентів (ацетону, метанолу, етанолу) дає змогу одержати практично безхлоридні продукти.

2. Для досягнення високого виходу і чистоти продукту процес екстрагування слід здійснювати в 40 % водному розчині ацетону.

3. Після сушіння одержаний продукт містить (мас. %): K_2O 32,2; MgO 9,7; Cl 0,6 і повністю відповідає вимогам чинних ТУ 6-05743160.002-94 до калійно-магнієвого добрива – калімагнезії.

1. Патент України на корисну модель № 75034. Спосіб одержання магнію сульфату гептагідрату із сольового розчину / В.Т. Яворський, Т.В. Перекупко, К.І. Блажівський, І.Є. Максимович, А.В. Перекупко; №и 2012 02759; Заявл. 07.03.2012; Опубл. 26.11.2012, Бюл. №22.

2. Яворский В.Т., Перекупко Т.В., Блаживский К.И., Максимович И.Е., Перекупко А.В. Переработка растворов хвостохранилищ калийных производств Прикарпатья в кондиционные продукты / В.Т. Яворский, Т.В. Перекупко, К.И. Блаживский, И.Е. Максимович, А.В. Перекупко // Энерготехнологии и ресурсосбережение. – №5. – 2012. – С. 71–75.

3. Перекупко Т.В. Дослідження процесу випарювання розчину хвостосховища калійного виробництва / Т.В. Перекупко, Х.І. Грухола // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. – №726. Хімія, технологія речовин та їх застосування. – 2012. – С. 32–34.

4. Перекупко Т.В. Переработка растворов хвостохранилищ калийных производств в кондиционный хлорид натрия / Т.В. Перекупко, К.И. Блаживский, И.Е. Максимович, А.В. Перекупко // Materiały Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji “Postępów w nauce. Nowe poglądy, problemy, innowacje”. – Czł. śż. – Łódź, 2012. – S. 27–29.

5. Яворский В.Т. Получение бишофита и калимагнезии из отбросных растворов калийных производств с применением экстракции / В.Т. Яворский, Т.В. Перекупко, А.В. Перекупко // Материалы V Междунар. интернет-симпозиума по сорбции и экстракции (в процессах переработки минерального сырья) ISSE-2012. – Владивосток: Дальнаука, 2012. – С. 162–163.

6. Перекупко Т.В. Получение технического бишофита из растворов хвостохранилищ калийных производств Прикарпатья / Т.В. Перекупко, А.В. Перекупко, Х.И. Грухола // Materiały Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji “Nauki. Teoria i praktyka”. – Czł. śż. – Roznan, 2012. – S. 42–44.

7. Калімагнезія: ТУ У6-05743160.002-94 // Перелік пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні. – К.: Юнівест маркетинг. – К., 2003. – 352 с.

8. Перекупко Т.В. Інтенсифікація процесів комплексної переробки полімінеральних калійних руд Прикарпаття застосуванням органічних реагентів і розчинників / Т.В. Перекупко: Дис...д-ра техн. наук: 05.17.01. – Львів, 1998. – 306 с.

9. Скуг Д. Основы аналитической химии: Пер. с англ.: В 2 т. / Д. Скуг, Д. Уэст. – М.: Мир, 1979. – Т.2. – 438 с.

10. Унифицированные методы анализа вод / Под ред. проф. Лурье Ю.Ю. – М.: Химия, 1973. – 376 с.